

משה חיים פלח

בגדר שיעור כזית ובמסתעף לגדרי טעם כעיקר ובשר בחלב

ו"ל עי' פסחים מ"ד ע"ב זרש"י ד"ה מפת ומיין חייב ופליגי רבנן עליה כו', ומדכתב רש"י דאלו פשט היין בכל הפת לא הוי פליגי רבנן הרי דס"ל לרש"י דטעם כעיקר ההיתר נהפך לאיסור דאף שאין בו כזית טעם מ"מ גוף ההיתר נעשה איסור כיון דטעם איסור בתוכו ואפי' אם כל הצלע האיסור הוי רק חצי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חצי זית יין חייב דההיתר נהפך לאיסור, ותמוה לי מסוגיא דחולין האי פלגא דזיתא דתרצא וכו' לא תולול בשיעורא דרבנן, הא לפי החשש דיש בו טעם חלב הוא איסור דאורייתא דהוי כזית איסור ע"י שנהפך ההיתר לאיסור והוי הספק דאורייתא ונ"ע עכ"ל.

ובע"ז תמוה האחרו' בסוגיא דלקמן (ק"ה ז) דס"ד דגדי אסרה תורה ולא חלב וליכא איסור בשר בחלב אלא על הבשר לחודיה ולא על החלב ופרכי' מדאמר רב דחצי זית בשר וחצי זית חלב לוקה על אכילתו ואם איתא דגדי אסרה תורה ולא חלב אמאי לקי חצי שיעור הוא, וקשיא להנך שיטות דמכח טעם כעיקר נהפך ההיתר לאיסור שפיר לקי דהא בלע הבשר טעם חלב [ויש מהאחרו' דתירצו דלמאי דס"ד דגדי אסרה תורה ולא חלב ע"כ איכא גזיה"כ דליכא הכא טע"כ, אך יל"ע דהא לכאורה ליכא מיעוטא מקרא אלא דס"ד דליכא משמעות בקרא לאסור אלא גדי ולא חלב].

והנה בלשון הגרע"א מדוקדק לכאורה ללא קשיא ליה לשיטת ר"ת (הובא ברא"ש סל"ה) דדלין טעם כעיקר אמרינן דנהפך ההיתר לאיסור, אלא דוקא

האחרו' הקרו בגדר שיעור כזית ומלינו בזה ג' זדדים, חדא הקרו האחרו' אי יסוד שיעור כזית הוי צמעשה האכילה או דילמא שיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא.

ובפשוטו הא ודאי דאיכא שיעור כזית צמעשה האכילה, וכדחזינן בפשוטו לענין שבועה, דהנשבע שלא אוכל היום אינו אסור אלא בכזית והתם הא ליכא חפלא כלל אלא אסר עצמו צמעשה אכילה [וכן משיעור אכילה צמעות לכאור' חזינן עכ"פ דל"ה שיעור בעצם החפלא ממש]^א אלא דדנו האחרו' האם באיסורי אכילה נאמר נמי דין שיעור כזית בעצם החפלא.

ובזה נמי מלינו ב' זדדים, דר' שמואל ז"ל (פ"ג דמכות ס"ק תמה) נקט דאף אי הוי שיעור בחפלא אינו אלא דבעינן דיאכל כמות כזית מן האיסור, אך לא הוי חלות דין בעצם החפלא, ולעולם בעצם חלות האיסור בחפלא ליכא חילוק בין כזית לפחות מכזית, אך מדברי כמה אחרונים נראה דנקטי דהוי שיעור בעצם החפלא ממש, דחפלא דכזית הוי איסור גמור, אך חפלא דפחות מכזית ל"ה חפלא דאיסורא גמור, וכדיתבאר דלהלן [והא דהאוכל ב' חצי' כזיתים חייב יתבאר להלן].

והנה בגמ' (ס"ה ב) ההוא פלגא דזיתא דתרצא דנפל בדיקולא דבשרא סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא אמר ליה אבוב לאו אמיינא לך לא תולול בשיעורין דרבנן ועוד האמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה, ויעוין בחידושי הגרע"א דתמה

^א וכן אשכחנא באכילת מזבח דאין הקטרה פחותה מכזית, והוי דין צמעשה ההקטרה ואכמ"ל.

בשיטת רש"י דמבואר בדבריו ד"אפילו אם כל הצלע האיסור הוא רק חצי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חצי זית יין חייב" ומשמע לכאורה דנחית הגרע"א דיש מקום לחלק דדוקא בנתערב כזית דאית ביה שיעור איסור אמרינן דהיתר נהפך לאיסור משא"כ בנתערב חצי כזית.

אולם הך חילוקא ל"ש אלא אי שיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא לאיסורא, דאי הוא שיעור במעשה האכילה ודאי ל"ש לחלק בזה, ואף אי הוא שיעור בכמות האיסור, נמי אינן מקום לחלק בזה, דכיון דבעצם איסור החפלא ליכא חילוק, אלא דאינן האדם חייב אלא אם אכל כמות איסור דכזית, א"כ לענין לאיסור התערובת ליכא נפק"מ אי נתערב כזית או חצי כזית, ונראה לכאורה מדברי הגרע"א דנקט דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא ממש, דדוקא כזית הוא חפלא לאיסורא גמור, אך חצי כזית לא אסיר באיסור גמור, ואינו אסור אלא כדיון ח"ש.

בשיטת רש"י דמבואר בדבריו ד"אפילו אם כל הצלע האיסור הוא רק חצי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חצי זית יין חייב" ומשמע לכאורה דנחית הגרע"א דיש מקום לחלק דדוקא בנתערב כזית דאית ביה שיעור איסור אמרינן דהיתר נהפך לאיסור משא"כ בנתערב חצי כזית.

והגרע"א אזיל לטעמיה, דהנה האחרו' דנו האם איכא שיעור באיסורי הגאה או לאסור בכל שהוא ויעוין במאירי (מדריש לבב), ובתשו' הגרע"א (קמ"א ס"י ק"ז ותניינא ס"י קמ"ז) נסתפק דדילמא שיעורו בכזית, וכבר עמדו [יעוין בשי"ר' שמואל ז"ל (מכות י"ז א"ב ס"ק תמ"ג)] דהתם ל"ש שיעור במעשה ההגאה, וע"כ דסבירא ליה להגרע"א דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא, ולמבואר אזיל הגרע"א לטעמיה הכא.

והנה שיטת הרמב"ן והרשב"א (פ"ה ובמלכות פ"א אלו עוברין) ודעמייהו דבטעם כעיקר אינו חייב אלא אם אכל כזית מן הטעם, אך מבואר בדבריהם דאפילו לא נתערב ממשו כלל, וכגון דשרה ענבים במים, כל דקיבל טעם גדול כטעם כזית [והיינו שיעור טעם

ונמצא דבין בשיטת ר"ת ורש"י דדיון טעם כעיקר נהפך ההיתר לאיסור וחייב על כזית מן התערובת, ובין בשיטת הראשונים דליכא חיוב אלא היכא דלכל כזית טעם, מוכח לכאורה דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא, מלבד מה דהוי שיעור במעשה אכילה.

והאחרו' דנו להוכיח עוד (יעוין בחי'ר' שמואל ז"ל פסחים מד

א בשם הג"ר אהרן כהן) מסוגיא דמנחות (נד ג)

דאמרינן דהיכא דמעיקרא הוא ביה כזית ונלטמק וחזר ותפח דפליגי אמוראי אי יש דיחוי באיסורין או לא, והקרן אורה שם נקט דלאו מתורת דיחוי דעלמא קאחינן עלה כדיון דיחוי בקדשים ודיחוי במזוואת, דכיון דהשתא איכא שיעורא ל"ש דין דיחוי, אלא פליגי אי מה ע"י דתפח חוזר לשיעורו הראשון או דמה דתפח ללא כלום הוא [ולכאורה היינו משום דהוי כמיא בעלמא וכדלק''] אך הגר"א (או"ח ס"י תפ"ו) נקט דהוי מדין דיחוי דעלמא, והסינח אי הוי שיעור בחפלא שייך לכאורה לדון בזה דין דיחוי, אך אי אינו אלא שיעור במעשה האכילה מאי שייך בזה דין דיחוי, אולם באמת נראה דאף לד' הגר"א ליכא ראייה מהתם לשיעור כזית² ואחמ"ל.

והנה שיטת הרמב"ן והרשב"א (פ"ה ובמלכות פ"א אלו עוברין) ודעמייהו דבטעם כעיקר אינו חייב אלא אם אכל כזית מן הטעם, אך מבואר בדבריהם דאפילו לא נתערב ממשו כלל, וכגון דשרה ענבים במים, כל דקיבל טעם גדול כטעם כזית [והיינו שיעור טעם

² **דדרי** אף בשעה דנתמעט לפחות מכזית היה דינו דאם יאכלנו עם חצי כזית אחר יתחייב, ומהך דינא לא נדחה מעולם, וא"כ כשתפח ונתווסף לו חצי כזית, הרי הך חצי כזית נמי אסור בשיעור דין דחצי שיעור, וא"כ כשם דאם יאכל חצי כזית קמא עם חצי כזית דעלמא יתחייב, ה"ג אם יאכלנו עם הך חצי כזית דתפח [ויש להאריך ואכ"מ].

דהוי צריה לא בעי כזית, ויש לומר דבאמת תרי דיני איכא חדא דמעשה האכילה והצ' בחפלא, ויש לומר דלענין דין החפלא אכן מהני הא דהוי כצריה ולא בעינן ביה כזית, אלא דמ"מ בעינן ביה כזית למעשה האכילה וכדקאמר "אכילה כתיבא ביה", ומעתה יש לומר דלא נחלקו ריו"ח ור"ל אלא בכזית דאמה"ת, דאינו אלא משום מעשה האכילה, דצוה סבר ריו"ח דסגי בהנאת גרונו ומנטרף אף מה שבין החניכיים, משא"כ בשאר איסורין, וכן דינא דאכל חזי כזית והקיא וחזר ואכלו קאי בזה דוקא [וכן מבואר מדברי רש"י (ק"ב ד"ה הרי נהנה) דמימרא דרב אסי קאי על אבר מן החי, ונראה דפירש דכזית שאמרו קאי אל אמה"ת וכולה סוגיא קאי אהא, ואף דהאחרו' צידדו לדקדק מלשון רש"י דפליג ע"ד תוס' (ו' 6) הנ"ל וא"מ ואכמ"ל] אך בדברי הרמב"ן (ט"ז) מבואר להדיא דהך דינא הוי אף בשאר איסורין ויעו"ע במהרש"א (ט"ז) וכן נקטי האחרו' בפשיטות.

אולם יש לדון עוד, דהנה צ"ב לכאורה למשנ"ת דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא ממש, א"כ היאך איכא חיוב באכילת צ' חלצי כזית, ונראה דכיון דחצי שיעור אסור מן התורה [ואף לר"ל כדלהלן] נמצא דכל אכילת חצי כזית הוי מעשה איסור דחצי שיעור, וי"ל דמנטרפי צ' מעשי איסור דחצי שיעור למיהוי עצירה שלמה, ואף לר"ל דחצי שיעור מותר מן התורה הא אמרינן בירושלמי (פ"ו דתרומות ה"א)

והנה בסוף פירקין (ט"א) אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל חצי זית אחר חייב מ"ט הרי נהנה גרונו בכזית, בעא רבי אלעזר מר' אסי אכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו מהו מאי קא מיבעיא ליה אי הוי עיכול לא הוי עיכול ותיבעי ליה כזית אלא אי בתר גרונו אזלינן אי בתר מעיו אזלינן ותפשט ליה מדרבי אסי, רבי אסי גמריה איעקר ליה ואחא ר' אלעזר לאדכוריה והכי קאמר ליה למה לי חצי זית אחר לימא מר דזדידיה דאיכא למשמע מינה תרתי שמעינן מינה דלא הוי עיכול ושמעינן מינה דהרי נהנה גרונו בכזית אישתיק ולא א"ל ולא מידי א"ל מופת הדור לא זימנין סגי אין אמרת קמיה דרבי יוחנן ואמר לך הרי נהנה גרונו בכזית, ואם איתא דהוי שיעור בחפלא היאך מתחייב על חצי כזית שאכלו צ' פעמים [ומשמע עוד מדברי הגמ' דאין מקום כלל לחלק בין חזר ואכל חצי כזית זה לבין אכל חצי כזית אחר אלא מטעמא דעיכול].

והנה לישראל דגמ' לעיל שם אמר ר"ש בן לקיש "כזית שאמרו" חוץ משל בין השיניים כו' כי פליגי בין החניכיים מר סבר הרי נהנה גרונו בכזית ומר סבר אכילה במעו בעינן, ויש לדקדק מהו "כזית שאמרו" ובפשטות קאי על דין כזית שבכל התורה כולה, וק"ק לישראל דכזית שאמרו, אך יש לומר, דהנה לעיל (ק"ב) אמר רב אבר מן החי רריך כזית מאי טעמא אכילה כתיבא ביה, ויעוין בתוס' (ט"ז א ובמהרש"א) דס"ד דכיון

אלא ביאור סוגיא דהתם, דהנה בגוונא דמעיקרא לא הוה ביה שיעורא דמודו כולי עלמא דאף דתפח לאו כלום הוא פירש רש"י התם דטעמא משום דהוי מיא בעלמא ולא הוי חלב, ולדרך הקרן אורה מ"ד יש דיחוי סבר הכי אף היבא דמעיקרא הוה ביה, דמ"מ מאי דתפח השתא ע"י גשמים שנבלעו בו הוי מיא בעלמא, אך לדרך הגר"א נראה דהיבא דצדוהו ביה מעיקרא ונטמק וחזר ותפח מודו כולי עלמא דהייב חלב ולא מיא בעלמא, דדיינינן ליה כאליו הדר לקדמותו, אלא דבשעה דנטמק הרי נדחה הך חלב [דנסתלק והדר] מאיסור, וצוה פליגי אי יש דיחוי ותו לא הדר חיל עליה איסור קמא [ומה דהוי חפלא דחלב השתא אינו טעם דיחול עליו איסור מחמת השתא, אלא רק אי שייך לדון דהדר עליה איסור קמא ויש להאריך בזה ואכמ"ל ויעוין עוד להלן] או דילמא אין דיחוי ואמרי' דהדר עליה איסורא קמא כדמעיקרא ואכמ"ל, ולפ"ז ליכא ראייה כלל מהתם לנ"ד בגדר שיעור כזית, ולדרך זו נידון הסוגיא התם אף בגוונא דצ' זיתים שננטמקו ועמדו על כזית וחזרו ותפחו ונעשו צ' זיתים, דלמ"ד יש דיחוי אין אסור מהניק צ' זיתים אלא זית אחד, דאיך זית נדחה מאיסור ותו לא הדר חיל עליה איסור וכן מבואר בחזו"א (מנחות ע"מ' 308) ויעוין שם.

מנטרפי וצבא מיוורה גדולה ולוי אמר אף לוקה על צולו וכן תני לוי צמתניתין כשם שלוקה על אכילתו כך לוקה על צולו ויעו"ש ב"רש"י, ומבואר דלרב לא חייל איסור צער בחלב אלא על כזית, ובפשוטו אף לוי לא פליג אלא דצער וחלב מנטרפין לשיעור כזית, אך מודה ברביע זית צער ורביע זית חלב דאינו נאסר [ויעוין בחזו"א (פ"ג סק"ג וסק"ה)].

ומבואר [ועכ"פ לרב] דלא חייל איסור צער בחלב אלא על כזית, וז"צ טעמא דמילתא, והנה צער איסורין לכאורה לא מנינו כן, ויעוין בראש יוסף שס.

עוד מנינו בגמ' (ק"ג ב) דהמבשל חלב בחלב אינו לוקה משום דאינן איסור חל על איסור ותמהו האחרו' דילקא עכ"פ משום החלב ועוד אמאי לא הוי כולל.

ותירצו האחרו' [יעוין צתשו' החתם סופר (יו"ד ס"י ב) וצחידושי הגרש"ש (יבמות ס"י א) וצקובץ הערות (ס"ג לב סק"ג) יעו"ש] דכל היכא דאינן הצער נאסר אף החלב אינו נאסר, ותמה החזו"א (ס"ג בב סק"ה) דהרי

דמודה ריש לקיש צעמיד להשלים [ולישנא דגמ' (יומא ד' ב) חזי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאינטרפי איסורא קא אכיל ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא, ומשמע דלא פליג ריש לקיש אלא משום דחסר צעמשה האכילה, אך מודה דצחזי שיעור איכא חלות איסור צשיעור דחזי שיעור, וא"כ כל היכא דהשלים לצסוף דהוי מעשה אכילה, ליכא פלוגתא בין ריו"ח לר"ל ואכמ"ל].

ולדרך זו א"ש אף בגוונא דאכל חזי כזית והקיא ויחזר ואכלו, דכיון דכל מעשה הוי מעשה עזירה דחזי שיעור, מנטרפי צ' המעשים למיהוי עזירה שלימה, ויעוין עוד להלן.

ובפרק כל הבשר (ק"ב ב) חזי זית צער וחזי זית חלב צשגלן זה עם זה אמר רב לוקה על אכילתו ואינו לוקה על צולו מה נפשא אי מנטרפין אצטול נמי לילקי אי לא מנטרפין אכילה נמי לא לילקי לעולם לא

² **ור'** שמואל ז"ל (יבמות לה א"ק ט"ז) תמה ע"ד הגרש"ש דאף דהכי אשכחנא צירושלמי דכלאים (פ"א ס"ה א) לענין כלאי הכרם דכל היכא דאינן הורעים נאסרין אף הכרם אינו נאסר, היינו משום דהתם האיסור על התערובת, אך בצער בחלב כתב שם דאינן האיסור על התערובת, אלא דצמנצ התערובת אסיר כל אחד לחודיה יעו"ש דהאריך בזה [וכן נקט צחי' הגרש"ש שם וביאר דמה"ט ל"ש בזה דין כולל דצבועה דתאים וענבים (מדרס י"ב) יעו"ש] וא"כ מהיכ"ת ניבעי דיחול האיסור על שניהם, ואמאי לא יחול האיסור אף על החלב לצדו.

ולכאורה נראה לדון, דהנה צעיקר דברי רב דלא חייל איסור צער בחלב אלא אי איכא כזית, כצר תמהו דהא מתניתין ערוכה היא בצמקומה (ק"ב ב) טיפת חלב שגפלה על החתיכה אם יש בה צותן טעם צאותה חתיכה אסור [דנו דמודה רב דמדדצבן אסור] ויעוין עוד צחידושי הגרש"א דתמה צהא דשיעור החלב בכזית ומנטרף עם הבשר [ואף לרב צבא מיוורה גדולה] והא בכל התורה שיעור איסור משקין ברביעית [וממילא ראוי לדון נמי דלא מנטרפי כיון דאינן שיעוריהן שוין] מיהו האחרו' האריכו צהאי עניינא דצב"ד מנינו דשיעור משקין ברביעית וצב"ד כזית ואכמ"ל.

ונראה [ויסוד הדבר מבואר דצברי החתם סופר שם] דהא ס"ד דהתם דגדי אסרה תורה ולא חלב, ונראה דאף אליבא דאמת דאף החלב אסור, מ"מ עיקר האיסור הוי על הבשר, אלא דאף החלב נטפל לצער ונאסר עמו, ומעשה נראה דהא דצעי רב כזית היינו בצער דוקא דליהו עיקר האיסור, אך בחלב מודה דלא צעין כזית, וכן הא דשיעור החלב בכזית ולא ברביעית, משום דאינן איסורו תורת חלב צפי"ע, אלא צתורת מה דנטפל אל הבשר, ומעשה יש לומר דהך כללא דכתבו האחרו' דכל דלא נאסר הבשר לא נאסר נמי החלב, היינו דוקא היכא דהבשר הוא דלא נאסר, ומשום דליהו עיקר האיסור וכל איסור החלב אינו אלא חלק מן הבשר, אך היכא דנאסר הבשר ולא החלב שפיר חייל איסור על הבשר [מיהו מדצרי הקוה"ע נראה דנקט דגדר הדבר דלא חייל איסור צב"א אלא על שניהם כאחד, ויעוין צקוה"ע שם דדקדק מן מלשון הראשונים (ק"ב א) חז' צער שצדגים או צמים אסרין עד שיחערצו עם החלב ויתנו טעם זה צ זה כו', ויעוין עוד דצדצרי הגרש"ש צשערי ישר (פ"ג ס"ב) דנקט נמי

בעלמא הכא לא חייל כלל, דלמשנ"ת חלוק ציטודו
 צשר בחלב מכל האיטורין, דבכל האיטורין יסוד
 האיטור מחמת סיצת האיטור שחפלא, ומכא זה
 חיילא חלות האיטור, אך צשר בחלב הוא איכא,
 דיטוד דהין דאיכא דין לאוסרו, וזוהי כל סיצת
 האיטור ידידה, ומעתה יש לומר דצכה"ג כיון
 דתחילה צריך לדון דחייל עליה חלות איטור, ל"ש
 דיחול אללא על כוית דהוי איטור גמור [משא"כ בכל
 האיטורין דאית זהו סיצת איטור מז"ע, אמרינן
 דמכא סיצת איטור דחצי שיעור איכא ממילא איטורא
 דחצי שיעור, אך הכא דליכא כלל סיצת איטור חפלא,
 וכל איטורו משום דהשתא ראוי לחול עליו דין איטור
 לאוסרו, הא לא מצי חייל אללא איטור גמור דשיעור
 שלם].

ויש לומר דמהאי טעמא נמי כל דאיכא חסרון דאין
 איטור חל על איטור לא חייל כלל, דבעלמא הרי
 בפשוטו איתא לסיצת האיטור בעצם החפלא, אללא
 דכיון דאחשע"א לא מצי למיחל עליה איטור גמור,
 אך הכא דתחילה צריך לדון דחייל עליה חלות איטור,
 כיון דאין איטור חל על איטור וא"א דיחול האיטור
 לגמרי לא חייל איטורא כלל ואף סיצת איטור ליכא,
 כיון דהכא כל סיצת האיטור היינו מה דאיכא דין
 דיחול עליו דין איטור.

אולם אף דנתבאר דכל הך דינא דלא חייל איטור על
 פחות מכזית אינו אללא צשר בחלב, אכתי
 מוכח מהכא לכא' דשיעור כוית הוי שיעור בעצם
 החפלא, דאם איתא דאין השיעור אללא צמעשה
 האכילה, ליכא טעם לכא' דלא יחול איטור על פחות
 מכזית [והרי אף צפחות מכזית איכא היכ"ת
 להתחייב ע"י צירוף ממקום אחר, וכן אי הוי דין
 דבעינן דיאכל שיעור כמות כוית מן האיטור, נמי אין

מבואר ציצמות (ב 3) דאף דאין איטור חל על איטור
 מ"מ אהני לענין לקוצרו בין רשעים גמורים אללא
 דעצם האיטור חייל וא"כ אמאי לא יאסר נמי החלב
 [אלא דבעיקר הא דקוצרים אותו בין רשעים גמורים,
 נחלקו האחרו' האם היינו משום דעצם האיטור חייל
 או דסגי לזה צסיצת האיטור, וצחי' הגרש"ש (נדריס ס'
 א) נקט דאף עצם האיטור לא חייל (וע' חס' לעיל ריש פירקין
 6) גבי גיד הנשה] והא דקוצרים אותו בין רשעים
 גמורים היינו משום דמ"מ הדבר מתועב יותר
 ובעינן כ' ר' שמואל זל"ל (ציצמות לב 3 ס"ק רעב) דהיינו
 משום סיצת האיטור ויעוין עוד צחי' הגרש"ש (ציצמות
 ס"ג) אך הגרש"ש (הכדמ"ח קידושין ס"ו) כתב להוכיח
 מסוגיא דיצמות (ב 6) דצמקום דאין איטור חל על
 איטור אף סיצת האיטור לא חיילא ויעוין עוד צחי'
 הגרש"ש (ציצמות ס"א צהע') ואכ"מ].

ונראה לדון בגדר הדברים, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ב
 משחיטה ה"ב) וז"ל השוחט חולין בעזרה אותו
 הצשר טהור ואסור בהנייה צשר בחלב וכיוצא בו
 עכ"ל, ואריך ביאור מה ענין איטור חולין בעזרה
 לאיטור צשר בחלב, ונראה דהנה יל"ע כיון דצשר
 בחלב אסור אף בהנאה ואכילה אמאי אפקיה רחמנא
 לאיטוריה צלשון צישול, ונראה דהנה איכא מ"ד (קט"ו)
 דליף איטור הנאה דצשר בחלב צקי' מערלה משום
 דצשר בחלב נעצדה בו עצירה, ונראה לדון דלכו"ע
 יסוד איטורא דצשר בחלב הוי משום דנעצדה בו
 עצירה [וכעין איטורא דכל שתעצתי לך] וס"ל
 להרמב"ם דזהו נמי יסוד איטורא דחולין שנשחטו
 בעזרה.

ומעתה יש לבאר הא דלא חייל איטור צשר בחלב אללא
 היכא דאיכא כוית, וכן היכא דאיכא חסרון
 דאין איטור חל על איטור, אף דבעלמא חייל לאיטורא

צפשיטות דצשר בחלב אין האחד נאסר בלא חבירו וכ' וז"ל צמור ופשתים אם הנאמר הותר ולא חל עליו דין כלאים גם הפשתן
 אינו נאסר, וכמו דמוכח דין זה מצשר בחלב דבעינן שיחול האיטור על שני המינים יחד, והיכא שהצשר אינו נאסר מחמת דין
 אין איטור חל על איטור וכיו"ב אז גם החלב אינו נאסר עכ"ל].

ובמעילה (טו ז) אמר רב יהודה אמר רב אכילה שרצים לוקה עליו בזבית מאי טעמא אכילה כתיב זה והתני רבי יוסי בר ר' חנינא קמיה

דרבי יוחנן והבדלתם בין הצהמה הטמאה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור ולא תשקנו את נפשותיכם בצהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא פתח הכתוב באכילה וסיים בטומאה מה טומאה כבעדשה אף אכילה כבעדשה וקלסיה ר' יוחנן וקשיא לדרב לא קשיא כאן במיתתן כאן בחייהן, הרי חזינן דשרצים טמאין במיתתן דשיעור טומאתן כבעדשה אף שיעור אכילתן כבעדשה, ומשמע דגדר שיעור איסורי אכילה דמי לגדר שיעור איסור טומאה, דאם איתא דשיעור טומאה הוא בעצם החפץ ושיעור איסור אכילה הוא במעשה האכילה או בכמות האכילה, מהיכ"ת דשרצים דנשתנה שיעור טומאתן ישתנה שיעור אכילתן, ונהי דדרשי' הכי מקרא, אך מ"מ שמעינן דגדר שיעורא דאיסור אכילה הוא כגדר שיעורא דאיסור טומאה.

והנה לענין טומאה רביעית הבאה משני מתים דפליגי רבנן ור"ע (פ"ב דאהלות מ"א) אי מנטרפי איכא בתוספתא דאהלות (פ"ג מ"א) מ"ד דמחלק בין רביעית שפירשה משני מתים דאינה מטמאה לבין רביעית שפירשה משני רביעיות שפירשו משני מתים ויעוין עוד בתוס' ביומא (פ"א ה) ולכאורה ביאור הדברים, דשיעור רביעית הוא שיעור בעצם החפץ, והיכא דפירשה רביעית דם וכבר חייל עלה טומאה, אף חזי רביעית שנחלקה הימנה מנטרפת עם חזי רביעית אחרית, משא"כ היכא דמעיקרא ליכא רביעית לא חיילא טומאה כלל [והא דלא חיילא טומאה דם קודם שפירש בפסוטי היינו משום דאכתי ל"ל שם דם וכדאשכחנא לענין איסור אכילה דם דעת הרבה ראשונים דם האיברים שלא פירש שרי ומבואר במדרכי (פ"י תשל"א) "טעמא דכל זמן שהוא נבלע

להצריך כזית] אלא משמע מהכא כהצנת הגרע"א ודעמיה דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפץ דאיסורא ממש.

ובעיקר הדין דשיעור איסור ביטול הוא בזבית ז"ב דהא אין זה איסור אכילה, וכבר עמדו בזה, ואף באיסור אכילה דבשר בחלב ז"ב אמאי בעינן כזית והא לא כתיב ביה לשון אכילה ומה"ט חייב אף שלא כדרך אכילה ואמאי בעינן שיעור אכילה ויעוין באחרו' מש"כ בזה, אך אי נימא דשיעור כזית הוא שיעור בחפץ דאוכל, ניחא דכל איסורין האמורין בחפץ דאוכל שיעורן כזית, ואף באיסורין דאינן איסורי אכילה, כיון דמ"מ נאמרו בחפץ דאוכל.

והנה יעוין בתוס' בטוטה (כ"ה ז) דתמהו אמאי כלאי הכרס מטמאין טומאת אוכלין נימא דתתתי מיכתת שיעורייהו, ויעוין בערוך לגר ביצמות (ק"ג ז) דעמד דבזריהם אמאי לא הקשו אף לענין חיוב מלקות דכלאי הכרס דהיאך משכח"ל כיון דתתתי מיכתת שיעוריה.

ור' שמואל ז"ל (מכות י"א ס"ק תמה) הביא דברי הערוך לגר ודחה דל"ש דין תתתי מיכתת שיעוריה אלא לענין שיעור כביצה דטומאה, דהוי שיעור השיבות בעצם החפץ, אך בשיעור כזית דאיסורי אכילה אפי' אי נימא דהוי שיעור בחפץ מ"מ ל"ה שיעור בעצם החפץ ממש כשיעורי טומאה, אלא הוי שיעור בכמות האיסור, דבעינן דיאכל כמות דכזית, וזהו ל"ש חסרון דתתתי מיכתת שיעוריה יעו"ש.

אולם נראה להוכיח דגדר שיעור איסורי אכילה כגדר שיעורי טומאה, דהא בנדה (מ"ג ז) ילפי' מקרא ד"האוכל נבלתה יבצם בגדיו" ליתן שיעור לנוגע ולנושא כאוכל, הרי דילפי' שיעור כזית דטומאת נבילה משיעור כזית דאכילה, ומשמע לכאורה דחד גידרא נינהו [ויל"ד].

להוכיח עוד דהא צפרק העור והרוטב (קכד ז ובפי"ג להלכות) פליגי תנאי אי יש נוגע וחוזר ונוגע, ולשון רש"י (סס ד"ה תחנן בקיסם) דמיירי צרחוקין זה מזה, ודקדקו האחרו' הדיכא דנגעי אהדדי מודו כולי עלמא דיט נוגע וחוזר ונוגע, והוכיחו מהכא דיסוד דינא דאין נוגע וחוזר ונוגע אינו משום דל"ש לזרף ז' נגיעות אלא דהוי חסרון בעצם החפלא דטומאה, ולהכי כל היכא דנגעי אהדדי סגי צזה והאריכו צזה, ונראה דאף מ"ד דיט נוגע וחוזר ונוגע לא פליג צעיקר הדבר, אלא ס"ל דמ"מ מזינין לזרף ז' נגיעות דחזי שיעור טומאה, וע"ד מה דנתבאר צהא דמזטרפי צ' חלאי כזית דאכילת איסור אף דהתם נמי הוי שיעור בעצם החפלא, ומשום דכל מעשה אסור צשיעור דין דחזי שיעור.

וביין דנתבאר ממשמעות הגמ' צנדה (בבב) ובמעילה (ב) דשיעורי אכילה יסודן כשיעורי טומאה, משמע דאף שיעורי אכילה הוו שיעור בעצם החפלא ממש דומיא דטומאה [והא דעמדו האחרו' צדצרי תוס' צבוטה, דלא העמידו קושייתם אלא על דין טומאת אוכלין דכלאי הכרס ולא צאיסור אכילה, יש לדון דלענין איסור אכילה אי נימא דכתותי מיכתת שיעוריה פקע מינייהו דין שריפה, דיתכן דליכא דין שריפה צחזי שיעור, ואף את"ל דאיכא דין שריפה צחזי שיעור, יתכן דהיינו דוקא היכא דחזי לאיצטרופי, אף אי אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה הרי לא חזי אף לאיצטרופי, דהרי לית ציה אף מקצת שיעור, ונמצא דאי נדון ציה דין כתותי מיכתת שיעוריה פקע דין שריפה ולהכי ל"ש לדון צזה דין כתותי מיכתת].

ומכל הנ"ל נראה דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא ממש, ואין הגדר רק דצענין דיאכל כמות כזית, אלא דעצם דין האיסור השלם אינו אלא צחפלא דכזית, ועל חזי כזית לא חייל אלא איסורא דחזי שיעור.

צצבר לא מיקרי דס" ולשון החינוך (מ' קמה) שאותו דס כצבר נחשב לנו כל זמן שלא פירש מן הצבר עכ"ל וע' מעילה (ה) ובתוס' שם ובט"ז (ס"ז סק"ה"ב).

ובפרק העור והרוטב (קכא) איתא דמפרכס אף דמטמאה טומאת אוכלין מ"מ צריכה הכשר ופרכי' דהא סופו לטמא טומאה חמורה ומשני חזקיה הואיל ויכול לגררה ולהעמידה על פחות מכזית, ותמהו התוס' שם דהא צכריתות (בבב) מצבאר דאף צפחות מכזית נבילה אמרי' דסופו לטמא טומאה חמורה הואיל וחזי לאיצטרופי יעו"ש.

ונראה לדון צישוב קושית התוס' ע"ד הנ"ל, דהיכא דמעיקרא היה כזית וחיילא עליה טומאת נבילות, שוב מצטרף אף חזי כזית עם חזי כזית אחר, אף היכא דצשעת מיתה לא היה כזית צשר, מעיקרא לא חיילא טומאת נבילות כלל.

וביאור הדברים, דשיעור כזית דטומאה הוי שיעור בעצם החפלא, והיכא דמתחילה ליכא כזית לא חייל כלל דין טומאה, אלא דהיכא דמעיקרא היה כזית וכבר חייל הדין, אף דנתמעט לפחות מכזית, אכתי אית ציה טומאה צשיעור דחזי שיעור, וחזי לאיצטרופי עם חזי כזית אחר [ומעי"ז אשכחנא צוצחים (בבב) לפירוש רש"י שם] והוא ע"ד דמזינו גצי צשר צחלב, דמתחילה לא חייל איסורא צצשר צחלב אלא אי איכא צחפלא שיעור כזית, אף צצא מורה גדולה, דכבר חייל עליה איסור צצשר צחלב, תולא פקע ואכתי אסור צשיעור דין דחזי שיעור וחזי לאיצטרופי עם חזי כזית אחר, ויעוין עוד צמנחות (עב) דאף אי פירורין פחותין מכזית לא חשיבי לחס ואין אדם יולא צהן ידי חובת מנה צפסח [ומשמע דהוי דאורייתא] מ"מ צצא מלחס גדול שפיר חשיב לחס אף דהשתא ליכא כזית ואכמ"ל.

ועיקר הדבר דשיעורי טומאה הוו שיעור בעצם החפלא ממש, ואין זה רק שיעור צכמות, דצענין נגיעה צכמות טומאה דכזית ורביעית, יש

אף באינן מעורבין מוכח דשיעור כזית אינו אלא צמעשה האכילה ול"ה שיעור בחפלא, אך להנ"ל היינו בניזר וחמץ דוקא דהווי איסורי גברא].

ומעתה מיושבת היטב קושיית הגרע"א, דכל דברי רש"י דאף בחזי כזית יין שנתערב צפת אמרינן דנהפך היתר לאיסור ונעשה כולו כיון מדין טעם כעיקר היינו באיסור נזיר דוקא, דהוי איסור גברא וזוה ליכא כלל שיעור בעצם החפלא, משא"כ בעלמא דהוי שיעור בעצם החפלא י"ל דאינו אלא בכזית דוקא.

אולם יש לעיין לכאורה, דכיון דחזינן דאף לענין יין לנזיר הוי איסור גברא בעלמא שייך דין טעם כעיקר, ואמרינן דנהפך היתר לאיסור ודיינינן לפת כיון, אלמא דדין טעם כעיקר מהני למחשב למציאות הדבר כטעם שנבלע בו, וכן מצינו דין טעם כעיקר גבי מצה, וא"כ אף בטעם כעיקר דאיסורי חפלא, נהי דבחזי כזית ליכא חלות איסור שלם, אך מ"מ כיון דמחמת דין טעם כעיקר חשיב כמציאות חלב, ייאסר מחמת דחשיב חלב.

אולם כבר נתבאר לעיל (בהערה) בסוגיא דמנחות, דלענין איסורין לא סגי הא דהוי מציאות חלב, ולהכי זזה ע"כ צעינן לדון דין טעם כעיקר על עצם דין האיסור, ולהכי כל דליכא כזית בחפלא דליכא חלות איסור גמור, ל"ש דיאסר הכל באיסור גמור. מכח דין טעם כעיקר.

ולדרך זו דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא ממש, מבואר הא דנראה מדברי הגרע"א, די"ל דלא אמרינן בטעם כעיקר דנהפך היתר לאיסור אלא היכא דליכא כזית איסור, אלא דתמה הגרע"א מדברי רש"י בפסחים (מד ב) דמבואר דאף בחזי כזית יין שנתערב צפת אמרי' דנהפך היתר לאיסור.

ונראה ליישב, דהנה מצינו דין דהיתר מטורף לאיסור גבי איסור נזיר וגבי חמץ בפסח, וז"כ גדר הדברים וזמה נשתנו איסורין אלו מכל איסורין שבתורה, והנה גבי איסור נזיר יש לבאר בפשיטות, דהרי בפשוטו נזיר הוי איסור גברא [ועיין בתשו' אבני מילואים (סי' כט)] וא"כ זוה פשיטא דשיעור כזית אינו אלא צמעשה האכילה ואינו שיעור בעצם החפלא, וכמו כן איסור חמץ בפסח יש לומר דחשיב איסור גברא [דיסוד איסור חמץ היינו משום דלר"ך לקבוע המצה כלחם לימי הפסח, ויסוד איסור אכילת חמץ היינו משום דבאכילת החמץ קובעו ללחם בימי הפסח וכנודע ואכמ"ל] וזוה שיעור כזית אינו אלא צמעשה האכילה ולא בעצם החפלא, וזוה אמרי' דהיתר מטורף לאיסור, וכן באיסור הקטרת שאור דהיתר מטורף לאיסור משום דבאיסורי מזבח י"ל דליכא דין שיעור בחפלא ודין שיעור כזית אינו אלא צמעשה ההקטרה [וזוה מתיישב משה"ק ר' שמואל זי"ל (פסחים טז) דמשיטת רש"י דהיתר מטורף לאיסור